

Déri Balázs

„Szép harmóniák, új dallamok”

Az új *Baptista gyülekezeti énekeskönyv* — VIII.

A Hit Hangjai (1960) jónéhány, e korszakba és stíluskörbe tartozó dallamát nem sorolja be helyére, a 652-es szám alá Dobszay László népeknévtörténeti monográfiája, az

Déri Balázs zenetudós, klasszikus filológus, középkorkutató, az ELTE BTK Latin Nyelvi és Irodalmi Tanszékének vezetője, az Ókortudományi Intézet igazgatója.

értéktételeken túl bizonyára azért sem, mert akár az alapvető himnológiai adataik is hiányoztak a magyar énekeskönyvekből és a szakmunkákból. (Az új énekeskönyv filológiai kérdéseiről a későbbiekben írok.) Jóllehet a világhálón megtalálható, sokszor bizonytalan eredetű és gyanús, pontatlan adattömegeből nehéz megbízható információkat nyerni, jobb híján azt vettem igénybe.¹ Segítségképpen, sűrítve közlöm is a legfontosabb adatokat.

Igen kevés kivétellel ezekre a dallamokra is jellemző, hogy egy szöveget hordoztak, hogy már a reforménekeskönyv előtt is jórészt általános használatban voltak s a függelék-korszakot átvészelve ma is virulnak. Nagyjából az ÚH számsorrendjében haladok végig.

A HH420=ÚH466=BGy18 népszerűsége miatt (de csak azért) ki lehetett volna deríteni a dallamszerző A. (Asa?) Hull² és a szövegforrás, az árulkodó nevű „Golden Bells”³ gyűjtemény adatait. Az ének indulóritmusát most jótékonyan daktilusokra tompították a túl hetyke pontozás kiegyenlítésével. Bölcs döntés volt, bár oka talán inkább a baptista gyülekezeti éneklésben eluralkodott rendkívül gyors tempó; azzal ugyanis lehetetlen a pontozást megtartani: az érinthetetlennek számító, az évtizedek alatt alig változó szöveg nem követi az angol ritmikát. (Szerencsére.) — Egy ízig-vérig (szövegetül-dallamostul) „Golden Bells”-ének (a samáriai asszonyról) kihulltával nem okoz tovább ízlésficamot (HH503=ÚH508). Lehet, hogy az 1923-as gyűjteményben jelent meg, s akkor időrendben egy későbbi csoportba tartozik, de szinte egyetlen lépésszámával egyenesen a XIX. századi gospelszámok előtt a helye.

¹ Az angol-amerikai énekeskönyvek anyagához elég jól használható a www.cyberhymnal.org, az európai énekszerzőkhöz a *Biographisch-bibliographisches Kirchenlexicon*, részben mindkettőhöz az *Evangelical Lutheran Hymnary Handbook* digitalizált változatai, s az amerikai protestantizmus elágazódásainak bonyolult világában eligazítást adnak az egyes felekezetek hivatalos honlapjai. Helykimélés miatt azonban lemondtam az adatok forrásainak pontos regisztrálásáról.

² Asa Hull (1828, New York–?) ismereteim szerint elsősorban vasárnapiskolai énekgyűjteményeket adott ki, az utolsót (?) 1895-ben, tehát a XIX. századi amerikai gospelstílushoz tartozik.

³ Talán a *Golden Bells* című, vasárnapiskolai és evangelizációs használatra összeállított gyűjteményről van szó (Rodeheaver Co. Chicago 1923)? Kiadója, az amerikai Homer Alvan Rodeheaver (1880–1955) Billy Sunday XX. század eleji evangelizációs hadjárataiban vett részt, majd gospelzenei kiadókat működtetett. — A baptista könyv szerint ez a *Children's Special Service Mission* (London 1925) kiadása. Nem tudom, hogy az azonos című angol vasárnapiskolai kiadvány azonos-e az előzővel.

Az amerikai W. Isaiah Baltzell⁴ hosszú dallama (HH427=ÚH468=BGy137) különösen az eredeti pontozásokkal (még részben a HH427-ban is) Sankey énekeinek igazi kortársa, mindenképpen XIX. századi. Hermann Windolf⁵ német szövegét (O Liebe, goldner Sonnenschein) a baptisták a bethániás énekeskönyvétől⁶ eltérő fordításban vették birtokba. Ki tudja, a baptista kegyes nyelv kedvesen jellegzetes germanizmusaitól most megfosztott ének megőrzi-e népszerűségét. — Nem gondoltam volna, hogy Marcus Morris Wells⁷ XIX. század közepi angloid, régebben közkedvelt éneke kimarad (HH450=ÚH471). Már ez is túl „egyházias”? — James McGranahan amerikai énekszerző⁸ egy évben született Sankeyvel, s egy évvel korábban halt meg. Énekeik is egyívásúak. Két „bethániásként” is ismert éneke megmaradt: alig hihetően világias dal a HH432=ÚH472=BGy446,⁹ kissé komolyabb a HH525=ÚH475=BGy484,¹⁰ a harmadik,

⁴ Ha az új könyvben megadott születési adatok helyesek, akkor a szerző neve egyszerűen Isaiah Baltzell, mert himnológiai forrásokban ez utóbbi éleadatai is: 1832–1893. A reforménekeskönyvben J. W. Baltzell névalakot adnak meg. W. J. Baltzell nevű zenész(ek) működött (működtek) a XIX–XX. században Daytonban (Ohio) — lehetséges viszonyáról vagy viszonyokról az énekgyűjtemény-szerkesztő Isaiah Baltzellhez csak fantáziálni tudok. Mindenesetre ez utóbbi személy Edmund Lorenzcal együtt (róla és a német telepesek közti ébredési mozgalomból kinőtt, Amerikában elterjedt egyházáról ld. a következő lapszámban) a Church of the United Brethren több énekgyűjteményét adta ki Daytonban 1874 és 1889 között. — Hogy ez a dallam az övé lenne, énekeskönyvi és szakhímnológiai forrásaim nem adnak felvilágosítást; nem tudom, nem ennek az egyháznak a német háttere indokolja-e, hogy szövegét, bár más felekezettű, de német írta, s az terjedt el Közép-Európában. (Angol szöveggel nem is találtam meg eddig, bár protestáns énekeskönyveknek legalább tartalomjegyzékei óriási számban érhetőek el a világhálón.)

⁵ Éleadatait az 1960-as és az új könyv is így adja meg: 1864–1921. Nem tudom, azonos-e a más forrásokban szereplő Hermann Windolfal (1846–1922), aki az 1900-as évek elején *Psalmenklänge: eine Sammlung geistlicher Lieder für jeden Tag des Jahres zur häuslicher Erbauung* címmel jelentetett meg énekeskönyvet; s azonos-e az Oncken-tanítvány, tehát baptista Hermann Windolfal, aki 1877-ben Németországból Ausztráliába vándorolt ki téríteni, és termékeny vallásos író-költő volt.

⁶ „Szegény szívünk reménye Te”, a szerző névalakja itt Baltzell N. J.!

⁷ New York államban született, élt és halt meg, farmer és szerszámkészítő volt. Az ének alkotási körülményeinek érzékeltetésére néhány mozzanat: a szerző elmondása szerint 1858-ban egy szombat délután a búza- (vagy kukorica?)táblájában dolgozva kapta az ihletet, s másnap már kész is volt a „Holy Spirit, faithful guide” kezdetű, igen népszerűvé lett szöveg és dallama; Isaac B. Woodbury, a Bostonban Lowell Masonnál, majd Európában tanult, fiatalon elhunyt zeneszerző (1819–1858) jelentette meg a *New York Musical Pioneer*-ban.

⁸ Az operaénekesi pályára készülő McGranahan (1840–1907) 36 évesen lett Daniel Webster Whittle-nak, a kor híres ún. evangélistájának gospelénekes munkatársa a korábban már említett metodista „énekevangelizátor”, Philipp P. Bliss utódként. (Barátjaként Bliss már régebben igyekezett meggyőzni McGranahant, hogy tehetségét így állítsa Isten szolgálatába. A meggyőzés Whittle-nak sikerült, amikor együtt tértek vissza a vasúti balesetben meghalt Bliss-házaspár szerencsétlenségének helyszínéről. 11 évig dolgoztak együtt.) 15 énekgyűjteményt adott ki.

⁹ A szövegíró az előző jegyzetben említett D. W. Whittle (1840–1901) órnagy, akit a polgárháborúban szerzett rangjával szólítottak később, evangélizátorként is. Az új énekeskönyvben őt adják meg énekszerzőként, míg az 1960-asban költői álneve, az E. Nathan áll adatok nélkül. Verseit jórészt McGranahan zenésítette meg.

¹⁰ A szövegíró, Albert Midlane (1825–1909) vállalkozó volt és 300 énekszöveget írt. Egyes források szerint a refrént („kar”) Crosby Fanny írta.

mely nálunk „baptistának” számított (HH462=ÚH518) kimaradt. Megszentelődési tematikájával kínos ellentétben álltak ugyan kihívó dallamugrásai és 6/8-os lengedezése, de mit szólna a kihagyáshoz néhai jó nagyanyám?... Hosszabb életű volt náluk (1828–1919) az amerikai metodista Lewis Hartsough.¹¹ A XIX. század utolsó évére keltezett —baptista gyűjteményekben is szereplő— dallama és szövege (HH470=ÚH476=BGy241) túlélte nem hogy a szerzőjét, de íme, a teljes a XX. századot is.

Se apja, se anyja, vagyis se dallamszerzője, se szövegírója nem ismeretes egy másik jellegzetes baptista (vagy „baptista”?) éneknek (HH423=ÚH481). Mindenesetre a XIX. századiak közé tartozhat. Eltűnése nyereség, bár táncos ritmikájával amalgámot képező álpomatikuságát s régies szövegét („leend”, „dics neked”) kedvelték is. Igazán feledhették volna már George Frederick Root¹² két énekét is. (Amerikai szabadegyházi énekeskönyvekben sokkal több megtalálható.) Olcsó dolog lenne neve magyar kiejtésével játszani, de mind az üdvösségre (vagy inkább üdvre) „hívogató” HH406=ÚH482=BGy196 (más fordítással „bethániás”) indulóra, mind az evangelizációs igehirdetések jellegzetes igazsakaszát, a tékozló fiú példázatát parafrázáló HH401=ÚH502 =BGy239 énekre illenek a „rút”. Egy az európai zenével familiáris, képzett s úgy tűnik, konzervatívabb vallási szemléletű közegben mozgó zenésztől mást várnánk, de biztosan tévedünk — 1875-ben Amerikában már a country- vagy afféle szórakoztató zene is olyan hagyománynak számít, amelyből „meríteni” lehet. Természetesen az angol szöveg egy kicsit jobb (ezért rosszabb), mint az inkább kilügzött magyar. Az amerikai unitárius lelkész¹³ versszakkezdetein álló „Ring the bells of heaven” szövegben van némi báj az értelmező „Öröm van a mennyben” fordítással szemben, nem is szólva arról, hogy ez a fordítás a pontozáshoz valóban szükséges prozódiai alapszintet nem üti meg; a reforménekeskönyvben ezért egyenesítették ki a nyolcadait. Kár, hogy sem akkor, sem negyvenegynéhány év múlva nem lehetett megszabadulni tőle. Még nekem is, aki ebben a stílusban nőttem, ez már minden túrérsáron túl van.

¹¹ A püspöki metodista egyház vezető lelkésze volt; itt idézett „I hear thy welcome voice” kezdetű éneke az egyik legelterjedtebb, megtérésre („döntésre”) hívó ébredési ének lett Amerikában és Angliában.

¹² Ő is XIX. századi (1820–1895). Már szülei is zenésznek szánhatták, hiszen keresztnéveit Händelről kapta. Zenei tehetsége korán megnyilvánult. Bostonban, a Zeneakadémián George Webbnél tanult tanult (később Lowell Mason mellett tanított is ott), majd egy ideig New Yorkban a presbiteriánus jellegű „Church of the Strangers” orgonistája és leánynevelőintézeti zenetanár volt. Zenepedagógiai elveire Pestalozzi hatott. Leghíresebb műve nem egyházi (bár saját és Crosby Fanny szövegeire írt dalait ma is sok énekeskönyv tartalmazza), hanem „The Battle Cry of Freedom” című csatadala, melyet más csatadalaival együtt a polgárháború tett nevezetessé. A Chicagói Egyetem tiszteletbeli zenei doktorává avatta.

¹³ William Orcutt Cushing (1823–1902) unitárius családból származott, s New York állam több unitárius gyülekezetében lelkészkedett. Visszavonulása után 300 énekszöveget írt. Ez a Root dalmára írt, ismert dala 1866-ban, egy vasárnapiiskolai gyűjteményben jelent meg. Jótékonyágáról ismerték, egy vak leány taníttatásához például nagy összeggel járult hozzá.

Pedig hogy ez elég tág, mutatja, hogy a HH395=ÚH487=BGy193 megtartását valamelyest meg tudom érteni: nosztalgiából. De van-e valaki, aki komolyan azt véli, hogy az avított fordítású szöveg (pl. „míg a kegyidő jelen van” mint a „while you may” megfelelője!) valakit ma megszólít? Hiszen nem költői, nem archaikus, hanem egyszerűen érthetetlen.¹⁴ Ritmikai sémájában hasonló e dalhoz az a Crosby Fanny-szöveghez társuló dallam, melyet az amerikai Peter P. Bilhorn¹⁵ szerzett.

S egy újabb kegyes hölgy: a német Dora Rappard.¹⁶ Énekköltőként és -fordítóként működött svájci evangélikál közösségében. 1875-ben, épp „krisztusi korban költötte” legelterjedtebb dalát, amelyhez Ehrenfried Liebich¹⁷ 1768-as német szövege kapcsolódik. Így meg is maradt (HH382=ÚH491=BGy222, korábban Hallelujah!-ének is!), egy rá alkalmazott másik szöveg legalább eltűnt (HH383=ÚH497).

Dora Boole is XIX. századi amerikai szerző.¹⁸ Dala nem csak a föltételezhető eredeti szöveggel (HH391=ÚH499=BGy259), hanem egy XX. század eleji magyar baptista prédikátor kegyes vallomásos költeményével együtt is virul (HH392=ÚH528=BGy344). A Theodore Edson Perkins¹⁹—Emma Campbell²⁰ szerzőpáros dala (HH417=ÚH509) nyugodjék békével a kezdősorával együtt („Miféle nagy népcsődület”). — John Hart Stockton²¹ dala (a „Bethániából”

¹⁴ Szövegírója a korábban ismertetett Daniel Webster Whittle őrnagy, a dalszerzőnek, C. C. Williamsnak csak a halálzási éve ismert (1882). Az ének 1878-ban jelent meg.

¹⁵ (1865–1936). Korán kitűnt szép hangjával, s megtérése után énekevangélistaként dolgozott, így 1908 előtt (amikor Homer Rodeheaver váltotta fel) Billy Sunday mellett. 2000 dalt írt. Az utcai térítés céljaira kis hordozható, harmonikaszerű „orgonát” talált fel; a saját üzemében gyártott hangszer igen elterjedt. Angliai körútján Viktória királynő is meghívta, hogy a Buckingham palotában énekeljen. Ha a baptista énekeskönyv adata helyes, akkor e dalát 1887-ban írta (vagy jelentette meg), tehát igen fiatalon.

¹⁶ (1842–1923). Máltán született, Samuel Gobatnak, Jeruzsálem későbbi evangélikus püspökének lánya; a Szent Városban nevelkedett. Gyermekkori agyhártyagyulladás miatt egész életében fejfájással küzdött. Alexandriában ismerkedett meg Carl Heinrich Rappard misszionáriussal, akit követett a Szent Crischona Zarándokmisszió (1840-ben eredetileg pogánymisszió céljára alapított, pietista hagyományt követő szabadegyházi jellegű gyülekezeti szövetség) Bazel melletti diakonissza-anyaházába. Inkább szövegei maradtak használatban, de ez a dallama a közép-európai evangélikál közösségekben igen elterjedt.

¹⁷ (1713–1780). Német evangélikus lelkész.

¹⁸ Megbízhatónak tűnő adatbázisok alapján 1900 előtt működő amerikai énekszerzőnő. A szövegíró L. M. Rouse születési idejének viszont 1922-t adják meg. Nehezen lehet ilyen fiatalon a szöveg szerzője. (Igaz, a dallam mellé állított, neki tulajdonított vers, „Precious Saviour, Thou hast saved me”, nem a baptista énekeskönyv szövegének eredetije.)

¹⁹ (1831–1912). Tízgyermekes, New York állam-beli baptista lelkészcsaládból származott. Zenei tehetsége korán megnyilvánult, aztán szabályos zenei nevelést kapott. Kanadai és keleti-parti intézményekben tanított zenét, több templomban volt zeneigazgató.

²⁰ Emma Campbell New Jersey államban tanított. Ez a dala 1863-ból származik.

²¹ A pennsylvaniai születésű Stockton (1813–1877) a püspöki metodista egyház lelkésze volt. 1869-ben megjelent dallamához William Hunter 1859-ben írt szövege társult. Hunter írországi bevándorlók gyermeke volt, szintén a püspöki metodista egyház kötelékében szolgált mint lapszerkesztő és lelkész, továbbá hébertanár. 150 szövege közül néhány igen kedvelté vált.

kölcsönzött HH600=ÚH510=BGy127) konzervatív ritmikája miatt éppenséggel a 651. tételbe is besorolódhatott volna, de dallamvezetése már érzelgős szalonzeneé. J. T. Grape²² dallama egy gyermekegyházi-szöveggel (Elvina Mable Hall,²³ 1865) igen kedvelt (HH385=ÚH512=BGy348). — Az Edward G. Taylor²⁴ 1860-as, „Latakia” jelű dallamával énekelt (HH424=ÚH515) szöveget az angol énekköltőnő, Amelia Matilda Hull szerezte.²⁵

Stebbins 9/8-os (vagy inkább triolás 3/4-es) dala mellé került az ÚH-ban egy pontosan ugyanilyen (ti-ti-ti tá tá) ritmusképletű női dallam Mrs. Joseph F. Knapptól,²⁶ barátnőjének, F. J. Crosbynek 1873-as „Blessed assurance, Jesus is mine” kezdetű szövegére (HH458=ÚH521=BGy243; a Hallelujah!-ban eléggé pontos: „Szent bizonyosság”). A magyar baptista fordítás évtizedeken át használt germános szövegkezdetét („Üdviteli érzet”) tarthatatlannak vélték, s már az EK-ban újat vezettek be a helyébe (119). Ószintén kíváncsi vagyok, hogy e szalmaszál megmenti-e. Remélem nem, pedig a New York-i metodista egyház-szerzőpáros második tagja, a kedves Crosby Fanny iránt gyermekkorom óta mély együttérzéssel viseltetem. Kár, hogy ez a nyilván mély hitű és költői tehetségnek sem teljesen híján levő versfaragó vak hölgy nem jobb korban élt. Bár —mondjuk— Hildegard von Bingen sem liturgikus költőként tiszteljük. — Ismeretlen a szerzője annak a dalnak, melynek refrénjét az angol Edward Francis Rimbaultnak²⁷ tulajdonítják. A XVIII. század első felében élt northamptoni nonkonformista lelkész és teológiai tanár, Philip Doddridge²⁸ szövegével („O happy day”) igen elterjedtté vált dallama William McDonald *Wesleyan Sacred Harp* című gyűjteményében 1854-ben jelent meg. Nem tudom, véletlen-e vagy tudatos kölcsönzés, de a Boney M. együttes „By the rivers of

²² (1835–1915) Baltimore-ban (Maryland) született, vezetett metodista templomi kórust és vasárnapi iskolát, s ott is halt meg.

²³ (1820–1889). Második férje baltimore-i (Maryland) metodista lelkész volt.

²⁴ Alighanem tévedés, hogy az új metodista *Dicséretes* a bukolikus hangulatú (Vergiliusnak, a római eposzköltőnek és szerelmes pástorlegényének, Corydonnak a nevéől nevezett) Virgil Coridon Taylor (1817–1891) New York-i baptista orgonistának tulajdonítja a dallamot.

²⁵ (1825–1882). 22 dalszövege egy *Pleasant Hymns for Boys and Girls* című gyűjteményben 1860-ban jelent meg. Theodor Kübler londoni német lelkészként sok ébredési éneket fordított németre, így ezt az éneket is; a korábban említett Ernst Gebhardt német metodista prédikátorral állt kapcsolatban, s az ének ez utóbbi *Frohe Botschaft* (Basel 1875) gyűjteményében jelent meg.

²⁶ Phoebe Palmer Knapp (1839–1908). Szülei (Walter C. Palmer és felesége) metodista evangélisták voltak. Férje biztosítótársasági elnök volt, halála után nagy vagyont örökölt tőle, amelyet nagyrészt jótékonyosságra fordított. Férjével együtt ahhoz a New York-i metodista gyülekezethez tartozott, mint Fanny Crosby. A Savoy szállóban levő lakosztályában hagyományos orgonája volt; s vagy félezer énekdallamot szerzett.

²⁷ (1816–1876). Londonban született és halt meg. Samuel Wesley tanítványa, orgonista (egy londoni presbiteriánus templomban és a Soho „svájci” templomában) és organológus (*Early English Organ Builders and Their Works*, 1865). Szórakoztató és vallásos zenét is szerzett.

²⁸ (1702–1751). Egy húszgyermekes család utolsó sarja volt. Nonkonformista akadémián tanult, egy független gyülekezet lelképásztora, majd 1839-től (Lisszabonban, tuberkolózis miatt bekövetkezett haláláig) Northamptonban egy „dissenter” szemináriumban tanított. Vallásos verseit halála után jelentették meg.

Babylon” című diszkószoltárának nyitósora ennek alig módosított változata. Miért is sírjunk? Annyi ok van rá! Ifjúkori falum pünkösdi gyülekezetében mindenestre nyári vasárnap délutáni istentiszteleteken volt úgy, hogy a szél a strand-diszkó felől a jamaikai szépségek komoly szövegű limonádédalát hozta, s egynémely játékos kedvű fiatal („O happy day...”) naiv dallamtörténeti összehasonlító módszerrel élvezte az egymásra mosódó melódiákat.

William Batchelder Bradbury²⁹ amerikai baptista orgonista dala vasárnapi iskolai gyűjteményében, 1859-ben látott napvilágot: a HH384=ÚH526 eredetijének szövegét Dorothy Ann Thrupp³⁰ a *Hymns for the Young* kötetben 1836-ban jelentette meg. Az angol hölgy általában gyermekeknek verselt. Még akkor is, ha az angol szöveg egy vonásnyit súlyosabb („Savior, like a shepherd lead us” ...), mint a magyar („Jó pásztorom, terelgesd bárányod” ...) — hogy is mondta Kodály?—, a gyermeknek a jó sem elég jó. Hozzátehetjük, hát még akkor a nem jó?! Szerencsére így látták most a baptista szerkesztők is. Ugyanígy kimaradt most az ÚH546: egy Bradbury-dallamra írt s a XIX. század végi baptista *Sion Énekei* énekeskönyvben megjelent gyarló szöveg (a „Nagy Királyunk dicsországa, / ez hitünknek céliránya” legalább bájos volt benne).

Mint érzelemkitörések képei, olyanok a dallamugrások a hihetetlenül népszerű HH580=ÚH537=BGy291 énekben. (Már a Bethániában is az volt. Újra meg újra rá kell mutatni arra a helyrehozhatatlan kárra, amelyet a belmissziós mozgalom énekanyaga okozott a magyar protestáns éneklésben. A református és az evangélikus egyházban ez az anyag a peremen mozog. A baptistáknál és más szabadegyházi felekezeteknél viszont a fősodorba emelkedett be. Ha nem lennék tudós, akinek a tárgyilagosság a kötelessége, múlhatatlan undorról is vallanék irántuk. Épp azért, ahogy dédszüleim nemzedékének örökségét tették tönkre.) Az amerikai énekszerző, Hubert Platt Main³¹ dala azt mutatja, milyenek nem szabad lenni az egyházi éneknek. Hozzá képest a „sankey”-k kedélyes indulózenéje őszinte és megbecsülendő anyag. A magyar szabadegyházi énekeskönyvekben szereplő „rejtélyes”, adattalan szövegíró kilétét elárulom: „G(race) J. Frances” Crosby Fanny egyik álneve volt... Dalszövegét 1879-ben írta. A nagy vak énekköltőhöz részben hasonló volt a sorsa Mrs. M. A. Kiddernek.³² 1876-ban írt versét egy a „sankey”-knél kissé konzervatívabbnak mondható dallammal éneklük (HH506=ÚH541=BGy247). Szilárdan áll a magyar baptista anyagban.

²⁹ (1816–1868). Rövid élete alatt valami 60 énekgyűjteményt adott ki, mindenekelött gyermekeknek és fiataloknak.

³⁰ (1779–1847).

³¹ (1839–1925). Kifutófiú volt, majd egyháziznemű-kiadással foglalkozott. 15 éves korától folyamatosan mintegy ezer éneket írt, elsősorban vasárnapiiskolai célra. 3500 kötetes zeneikönyv-gyűjteményt hozott létre.

³² Mary Ann Pepper Kidder (1820–1905) Massachusetts államban (Bostonban) született és halt meg. 46 évig New Yorkban élt. Tizenéves korában megvakult, de később visszanyerte látását. A püspöki metodista egyház tagja volt. E vers 1876-ban íródott, akárcsak a dallama.

Szerzője Frank Marion Davis,³³ akinek egy karénekjellegű (a szoprán-fődallam kitartott hangjai alatt a szöveget ismétlő textúrájú), patetikus dala már 1960-ben elhalt (HH484), illetve nem: karénekként élt tovább (némileg korszerűsített szöveggel és letéttel: EK 68).

Ha van gyülekezetszerűtlen ének, hát akkor a HH604=ÚH542, John Edgar Gould³⁴ és Edward Hopper³⁵ hajósdala (The Sailor's Hymn) mindenképpen az. Felütéses 3/4-es, jól odapontozott, triola 2+1-es felbontásával cicomázott, szeptimugrással megbuggyantott, s ráadásul még álnaiv ABBA képletű, érzetre háromsoros, 7+7 7 7 7+7 szótagszámú dallamához hasonló talán az egész gospel-irodalomban nincs. S mégis évtizedeken át kedvvel énekelték (mindent csak akarni kell!), úgyhogy gondolom az énekeskönyvszerkesztők komoly elhatározása kellett, hogy meg merjék kockáztatni a kihagyását.

Igazi Sankey-stílus William Augustine Ogden³⁶ XIX. századvégi indulója (HH570=ÚH545=BGy542). Amerikai énekeskönyvekben Ogden dalát saját szövegével („I've a message from the Lord”) a refrén előtti részében sok-sok countryzene-jellegű aprózással látom, tehát Európában „szelídíthették”. A magyar fordítás eredetijét a baptista könyvek szerint Edmond Louis Budry³⁷ svájci szabadegyházi lelkész írta.³⁸

Függeléként ide sorolódik néhány kissé archaizáló angol (ill. amerikai?) dallam. Az angol (és anglikán) Ethelbert William Bullinger³⁹ 1874-es dallama (HH617=ÚH478=BGy188) melizmázó 3/4-eivel archaizálva idézi föl az angol rövidsoros énekstílust, 8584-es versképlete elég egyedi, sőt, furcsa. Épp az előbb említett Budry szövegét társították hozzá. Az ÚH530=BGy221 is archaizál („angol dallam”). „Házi szerző” szövegével éneklük a magyar baptisták az 50-es évek óta (Énekem az Úr, 1957).

³³ (1839–1896). Életéről megjegyzik, hogy sokat utazott, sokfelé élt Amerikában, és hogy soha nem nősült meg. Éneket és hangszert tanított, kórusokat vezetett, dalokat komponált.

³⁴ (1821–1875). Zeneműboltokat működtetett New Yorkban és Philadelphiában (Pennsylvania). Elsősorban vasárnapiiskolai gyűjteményeket szerkesztett. Algirban, utazás közben halt meg.

³⁵ (1816–1888). New Yorkban született, a város egyetemén tanult, nagyrészt ott élt, s ott halt meg. Presbiteriánus lelkészként szolgált többek közt a „Százszékhely és a tenger templomában”, New Yorkban. A világ minden tájáról odaverődött tengerészekkel találkozhatott, s ez ihlette viharos dalát.

³⁶ (1841–1897). A polgárháborúban kórust szervezett, majd többek közt Lowell Masonnál és Thomas Hastingsnél fejezte be zenei tanulmányait. Komponált (*The Silver Song* című első gyűjteménye [1870], melyet számos más követett, igen sikeres volt, félmillió példányt adtak el belőle) és iskolai zenetanár is volt.

³⁷ (1854–1932). Veveyben született és halt meg. Lausanne-i teológiai tanulmányai után többek közt 35 évig a veveyi „szabad gyülekezet” pástora volt. Németből, angolból és latinról fordított franciára saját énektermése mellett.

³⁸ Tévedés? Vagy többen versengenek érte? A metodista *Dicséretetek* szerint Johann Friedrich Meyer (1772–1849) szerezte.

³⁹ (1837–1913). A canterburyi székesegyházban volt „chorister”, majd zenét tanult; a görög és a héber nyelv tudósa, tudományos érdemeiért a canterburyi érsek kitüntette.

A HH499=ÚH536=BGy287 lassúdad daktilizálása is legújabbkori patina lehet. A megadott szerzőpárosból (B. E. Warren⁴⁰ — K. McAlister) talán az előbbi azonosítható, akkor viszont a dal régieskedő stílusa ellenére nem a XIX. századiak közé tartozik.

Végül egy vegyes anyag következzen; ezeknél az énekeknel a baptista könyvek himnológiai adatai XIX. századvégi német forrásokhoz utalnak minket. Bár a *Singvögelein* (1890) forrásmegjelölés német vasárnapiiskolai madárkára utal (HH413=ÚH503=BGy133), ha az, akkor papagáj, mely amerikai korzenét utánzott. HH428=ÚH524: a *Jugendpsalter* (1880?) egy énekét (a többször említett német metodista Ernst Gebhardt szövegével) végre elfelejthetnénk, ha a MÉ29 nem tartaná életben — a temetésen ez a táncikálás csinál jó hangulatot? Az ÚH487-hez igen hasonlító ritmika miatt angolnak gyanítanám az *Evangeliums-Sänger*-ből (1890) vett éneket is (HH613=ÚH529=BGy317). Jaj! Szintén ebből a gyűjteményből vétetett a „Nyárhoz hasonlít életünk” kezdetű, őszi-borongós ének (HH408=ÚH547). Kimaradt, talán túlpoetizált, az idő közheyles múlásáról szóló versezete és fura germanizmusai („a magvetés szaka”, „kegyidő”) miatt. De máshol ez nem volt akadály... (Szövege az 1893-as *Kis zsoltár* című baptista énekgyűjteményből van.) Azért hangulatos volt. Temetési férfikarként lehet, hogy meg is marad (MÉ56). A HH-ban a rejtélyes „Royal Diadem”⁴¹ megjelölés mutat a dallamforrásra.

S legvégül a *Sion Énekei* magyar baptista énekeskönyv II. kiadása (1900) a közvetlen forrása a HH444=ÚH548=BGy547 dallamának és utolsóidős, régies szövegének (irodalmárként örülnöm kellene, hogy a XXI. század elején olyan archaikus alakokat tart fenn, mint „leghasznosb”...), de nem magyar alkotásnak tetszik. Nem is német dal ez, vélem. Amerika. Amerika!

(Folytatjuk)

⁴⁰ Barney Elliott Warren (1867–1951) a „Church of God Reformation Movement” lelkipásztor, több mint 7000 szöveg írója. 1884-ben egy ébredés során tért meg, s csatlakozott a mozgalom, illetve egyházalapító Daniel Sidney Warner térítőcsoportjához mint énekes. A nevezett egyház Gospel Trumpet Company kiadójának 1888 és 1940 között számos énekeskönyvet állított össze. (Manapság hétezer gyülekezetben mintegy 800 ezer hívő tartozik ehhez a szabadegyházi közösséghez Amerikában.)

⁴¹ Az előző rész elején már említett Robert Lowry (1826–1899), aki a Lewisburgi Egyetem (ké-sőbb Bucknell University) irodalomtanára volt, több keleti-parti baptista gyülekezetet pásztorolt, s 500 gospel-dallamot írt, amellet számos kötetet adott ki, mint 1973-ban a *Royal Diadem (for Sunday School)* című gyűjteményt. A dal talán ebből származik.